

שקר מפיו ועבר בעשה. דאית לן למימר דכשנשבע עלה חייב משום שבועתו. והיכי יליף מיני' ר"י למטע לשעבר דפטור. ואפי' ר"ע לא קאמר דחייב אלא משום ריבוי הכתוב וכמבואר במתני'. משמע דבלא"ה הוה מודה לר"י דמדכתיב להרע או להטיב דמשמע לעתיד לבוא יש למטע שבועה דלשעבר. ואם איתא דדבור אמת יש בו עשה דאורייתא. ליכא למשמע שום מיטוטא לשבועה דלשעבר מהך קרא דלהרע או להטיב. אדרבה שבועה דלשעבר נפקא בק"ו משבועה דלעתיד לבא וכדכתיבנא. וכהך ק"ו ממש דן ריב"ז (לקמן שם כ"ז ע"א) במתניתין לנשבע לבטל את המלוה ולא ביטל דחייב. דמה אם הרשות שלא נשבע עליו מהר סיני הרי הוא חייב עליו. מלוה שהוא מושבע עליו מהר סיני אינו דין שיהא חייב עליו עיי"ש. ואפי' רבנן לא פליגי עלי' דריב"ז החס אלא משום פירכא דמה אם אמרת בשבועת הרשות שכן עשה בה לאו כהן וכו'. או מקרא דלהרע או להטיב מה הטבה רשות וכו' וכדאיתא החס. הא לא"ה גם רבנן לא הוו פליגי אק"ו דריב"ז. וא"כ הכא שפיר הו"ל לדון ק"ו זה. אם איהא דיש לנו אזהרה דאורייתא באמירת שקר מקרא דמדבר שקר תרחק. אלא ודאי ע"כ מוכרח מזה דאין לנו בזה מ"ע דאורייתא :

וכן נראה מסוגיא דבב"ב (פרק מי שמת קמ"ט ע"א) בההיא דאיסור גיורא דהוה לי' תריסר אלפי זוזי בי רבא וכו'. מתקיף לה רב איקא בר' דר"א ולודי איסור דהני זוזי דרב מרי נינהו וליקנינאו באודיתא וכו'. איקפד רבא אמר קא מגמרי טענתא לאינשי ומפסדי לי עיי"ש. והשתא הרי כיון דבאמת הלן זוזי לאו דרב מרי הוו. היכי מתקיף רב איקא דלודי דהלן זוזי דר"מ נינהו שהוא שקר. ויעבור לכהחילה על עשה דאורייתא דכתיב מדבר שקר תרחק. וגם רבא לא הקפיד אלא על מאי דאגמרי' טענתא ומפסדי לי'. ולא הקפיד על מאי דאגמרי' לעבור לכהחילה בקום ועשה על עשה דאורייתא. וגם איסור גופי' היכי עבר הכי ועבר בעשה דאורייתא. ועי' לעיל שם בפרק חזקת הבתים (מ"ד ע"ב) בהוס' ד"ה דלא הו"ל וכו' עיי"ש. ובפרט לדעת הסוברים דקנין אודיתא הוא קנין דרבנן. קשה היכי מתקיף רבנן מילתא דמיעקר בה עשה דאורייתא בקום ועשה. ועי' בקלוה"ח (סי' קל"ד ס"ק ד') ובברכ"י (ח"מ סי' מ' ס"ק ב') ושאר אחרונים בזה ואכת"ל בזה. והנה עוד הרבה ראיות יש עמדי בזה. כמו בההיא (פרק שבועת העדות ל"ד ע"ב) דאמרינן כל מילתא דלא רמיא עלי' דאינש לאו אדעת' עיי"ש. ואם הי' בזה עשה דאורייתא קשה דאטו ברשיעי עסקינן לעבור בעשה מה"ט. והו"ל לרמי' אדעת' כי היכי דלא לימא שיקרא ויעבור בעשה. וכיו"ב שם לקמן (פרק שבועה דדיינין מ"א ע"ב) עיי"ש. וכן בההיא (פרק זה בורר כ"ט ע"ב) דאמרי' כל מילי דכדי לא דכירי אינשי עיי"ש. והיכי קרי לי' מילי דכדי כיון שמוטל עליו להזהר שלא יעבור בעשה דאורייתא. ועוד מדוכחי טובא כיו"ב. אלא שאין להאריך בזה :

ורבן נראה לענ"ד עיקר כדכתיבנא דקרא דמדבר שקר תרחק לא קאי אלא לאזהרה לדיינים. אבל בעלמא ליכא איסורא דאורייתא אלא בעדים. משום אזהרת לא הטבה ברעך עד שקר. או משום אונאת דברים כמו ההיא דאמרינן (בפרק הובב ג"ח ע"ב) אם היו חמירין מבקשין

נראה מסוגיא דבב"ב (פרק מי שמת קמ"ט ע"א) בההיא דאיסור גיורא דהוה לי' תריסר אלפי זוזי בי רבא וכו'. מתקיף לה רב איקא בר' דר"א ולודי איסור דהני זוזי דרב מרי נינהו וליקנינאו באודיתא וכו'. איקפד רבא אמר קא מגמרי טענתא לאינשי ומפסדי לי עיי"ש. והשתא הרי כיון דבאמת הלן זוזי לאו דרב מרי הוו. היכי מתקיף רב איקא דלודי דהלן זוזי דר"מ נינהו שהוא שקר. ויעבור לכהחילה על עשה דאורייתא דכתיב מדבר שקר תרחק. וגם רבא לא הקפיד אלא על מאי דאגמרי' טענתא ומפסדי לי'. ולא הקפיד על מאי דאגמרי' לעבור לכהחילה בקום ועשה על עשה דאורייתא. וגם איסור גופי' היכי עבר הכי ועבר בעשה דאורייתא. ועי' לעיל שם בפרק חזקת הבתים (מ"ד ע"ב) בהוס' ד"ה דלא הו"ל וכו' עיי"ש. ובפרט לדעת הסוברים דקנין אודיתא הוא קנין דרבנן. קשה היכי מתקיף רבנן מילתא דמיעקר בה עשה דאורייתא בקום ועשה. ועי' בקלוה"ח (סי' קל"ד ס"ק ד') ובברכ"י (ח"מ סי' מ' ס"ק ב') ושאר אחרונים בזה ואכת"ל בזה. והנה עוד הרבה ראיות יש עמדי בזה. כמו בההיא (פרק שבועת העדות ל"ד ע"ב) דאמרינן כל מילתא דלא רמיא עלי' דאינש לאו אדעת' עיי"ש. ואם הי' בזה עשה דאורייתא קשה דאטו ברשיעי עסקינן לעבור בעשה מה"ט. והו"ל לרמי' אדעת' כי היכי דלא לימא שיקרא ויעבור בעשה. וכיו"ב שם לקמן (פרק שבועה דדיינין מ"א ע"ב) עיי"ש. וכן בההיא (פרק זה בורר כ"ט ע"ב) דאמרי' כל מילי דכדי לא דכירי אינשי עיי"ש. והיכי קרי לי' מילי דכדי כיון שמוטל עליו להזהר שלא יעבור בעשה דאורייתא. ועוד מדוכחי טובא כיו"ב. אלא שאין להאריך בזה :

ורבן נראה לענ"ד עיקר כדכתיבנא דקרא דמדבר שקר תרחק לא קאי אלא לאזהרה לדיינים. אבל בעלמא ליכא איסורא דאורייתא אלא בעדים. משום אזהרת לא הטבה ברעך עד שקר. או משום אונאת דברים כמו ההיא דאמרינן (בפרק הובב ג"ח ע"ב) אם היו חמירין מבקשין

ואפי' תימא דליכא בזה איסור אלא מדרבנן אכתי מי לא אילטרין לאשמועינן דשרי לכתחילה ואין בהני איסור כלל אפי' מדרבנן. אבל לפמ"ש הדברים בפשטן. דודאי בכל כיו"ב אין זו איסור כלל אפי' מדרבנן. אלא דמ"מ מדה מגונה ומגרעת היא לשקר בדבריו בכל ענין. ולזה קאמר דעבדי רבנן דמשנו במילייהו בהני תלת. ואין בדבר גנאי ללורבא מרבנן. וזהו כוונת רש"י דכתב שם וז"ל בפוריא שמשה מטיח יאמר לאו. מדת לניעות היא. באושפיזא וכו' מדה טובה היא וכו' עיי"ש. והיינו משום דאיסור בלא"ה אין בכל כיו"ב. ולא שייך לומר בזה דמותא אלא דמדת לניעות או מדה טובה היא. ולאפוקי בעלמא בכל כיו"ב נהי דאיסורא ליכא מ"מ מדה מגונה היא. ויש ללורבא מרבנן להתרחק מזה. והיינו דקשאל מאי נפק"מ כלומר דכיון דשום איסור בלא"ה ליכא בכל כיו"ב. אי"כ כל אחד יש לו לנהוג בה כלכול בעלמא לפי דעתו בכל הישר בעיניו. ולמאי אשמועינן דבהני תלת מילי עבדי דמשנו וכו'. אטו רק מדה טובה זו בלבד נוהגים בה ח"ח. ולזה קאמר דנפק"מ לאהדורי וכו'. ויש בזה נפק"מ לדינא. והיינו נמי דקאמר אי ידעינן ב' דלא משני אלא בהני וכו'. משום דמסהמא אפי' בה"ח אית לן למימר דמדני גס בשאר ענינים כשיש לו לורך בדבר. כיון דליכא שום איסורא במילתא:

וכן נראה מדאמרינן (בפרק הבא על יבמות ס"ג ע"א) רב הוה קא מלער ל' דביתא כי אמר לה עבדי טלופחי עבדה ל' חיימא וכו'. כי גדל חייא ברי' אפיך לה. אי"ל איעליא לך אחך. אי"ל אנא הוא דקא אפיכנא לה. אי"ל כו' את לא תעביד הכי שנאמר למדו לשונם דבר שקר עיי"ש. ולכאורה הדבר קשה לא מיבעיא אם הי' בדבר איסור דאורייתא דתקשה אמאי לא מייתי טפי מקרא דמדבר שקר תרחק דאורייתא. אלא אפי' אם יש בדבר מיהת איסורא מדרבנן. קשה מה שלא אכר לו אלא משום שחלמד לשונם לדבר שקר. כלומר דע"י כך יתרגל בדבור שקר ויבוא לידי שקר האסור. ואמאי לא אכר לו משום הך מילה גופי'. דהרי הא מילתא גופא דבר שקר הוא. דרב לזה לו להגיד לאמו שהוא טלופחי והוא אומר לה שהוא רולה חיימא. והרי ע"כ אין בזה משום דרכי שלום שיהא מותר לשנות. דאל"כ אמאי אכר לו כיון דמלוה יש בדבר. וראיתי להרש"א ז"ל בח"א שכנראה הרגיש בזה. וכתב דמשום כבוד אביו ראוי לומר שקר. אלא כדי שלא ירגיל בכך. לא יאמר שקר עיי"ש. אלא דמ"מ גס לפ"י קשה דאם איתא שיש בדבר אפי' איסור. קל דרבנן אינו ראוי לעשותו אפי' משום כבוד אביו. דהא קי"ל דאפי' איסור דרבנן אינו נדחה משום כבוד אב ואם. כמס"כ הרמב"ם ז"ל (בפ"ו מהלכות ממרים ה"ב) ובטוש"ע י"ד (ס' ר"מ) עיי"ש. ובפר"ח או"ח (ס' קכ"ח בק"א) הראה מקורו מסוגיא דפרק בן סו"מ (ע' ע"ב) עיי"ש. ועי' תה"ד (ס' מ') מש"כ בזה. אלא ודאי ע"כ מוכח מזה דאפי' איסור דרבנן לית בה. אלא מדה מגונה היא. וגנאי לדבר שקר. ולהכי משום כבוד אביו הי' עושה כן. אלא דרב לזה עליו שלא לעשות כן יותר כדי שלא להתרגל בכך. וכן נראה מההיא דאמרינן בפרק לולב וערבה (מ"ו ע"ב) אר"ז לא לימא אינש לינוקא יהיבנא לך מידי ולא יהיב ל' משום דאתי לאגמורי' שיקרא שנאמר למדו לשונם דבר שקר עיי"ש. וקשה לכאורה תיפוק ל' דבלא"ה אסור

לעשות כן משום הגדול גופי' שאומר שקר. דהא ודאי משמע מדקאמר לא לימא אינש וכו'. דבשעת אמירה אין דעתו ליתן. וא"כ שקר הוא ואסור משום מדבר שקר תרחק. וראיתי להרמב"ם ז"ל (בפ"ב מהלכות שבועות ה"ח) שכתב וז"ל לריך להזהר בקטנים הרבה וללמד לשונם דברי אמת בלא שבועה כדי שלא יהיו רגילים להשבע תמיד כעכ"ם. וזה הדבר כמו חובה על אבותיהם ועל מלמדי חינוקות עכ"ל. וכ"כ בסמ"ג (לאוין רמ"א) עיי"ש. וכוונתם למימרא דר"ז שם. (והכ"מ וכן המרשים בסמ"ג שם לא העירו מקורם). ומבואר שהם מפרשים מאי דקאמר ר"ז טעמא משום שנאמר למדו לשונם דבר שקר. היינו משום דקטנים דעתם קלות ואחו למיכרך ליסבע לשקר. ולכן לריכין זהירות ביותר. ומבואר מזה דמשום דבור שקר בלחוד בלא שבועה לא הי' לריך להזהר בהם משום שאין איסור בדבר. וגם משום שבועת שקר ליכא למיגזר אלא בקטנים ולא בגדולים. והנה מבואר בכמה דוכתי דחיישינן למיחזי כשיקרא. ובפרק הכותב (פ"ה ע"א) ובפרק כל הגט (כ"ו ע"ב) איכא פלוגתא דאמוראי הכי אי חיישינן למיחזי כשיקרא. וגם לדינא חיפליני הראשונים ז"ל כמאן קי"ל. ומחלקותם תליא בפ"י הסוגיא דפרק הכותב ודפרק כל הגט שם עיי"ש. וכבר האריך בזה בש"ך חו"מ (ס' ל"ט ע"ס ק' ל"ח. ובס"י מ"ו ס"ק ס') עיי"ש. אלא דכ"ז הוא דוקא גבי עדים או דיינים דאית בה דררא דלאו דלא תענה ברעך עד שקר. וכן משום עשה דמדבר שקר תרחק דקאי אדיינים כמו שביארנו. אבל בעלמא לא שייכא חששא זו. ועפ"י מתבאר היטב בברית קלם ראשונים לחלק דבמעשה ב"ד כגון אשרתא לכ"ט חיישינן למיחזי כשיקרא. ולא פליגי אלא בשאר שטרות כמס"כ הנוס' (בפ"ב דכתובות כ"א ע"ב) בד"ה האמר כו' ובפ"ג דגיטין (כ"ו ע"ב) בד"ה ליתא עיי"ש ובשאר ראשונים. והיינו משום דעיקר קרא דמדבר שקר תרחק לא קאי אלא אב"ד כדכתיבנא. וגם להסבירים דגם בשאר שטרות חיישינן למיחזי כשיקרא. וכגון שטר שלוח בו ופרע וחוזר ולוח בו דפרק כל הגט שם היינו ג"כ משום דמ"מ כשיבוא השטר לידי גבוייה ע"י ב"ד שייכא ב' חששא דמיחזי כאילו עשו ב"ד מעשה בשיקרא. והם מזהירים עלה מקרא דבלדק תשפוט ומקרא דמדבר שקר תרחק. והילכך למ"ד חיישינן למיחזי כשיקרא אינו חוזר ולוח בו כדי שלא יבוא לידי כך. ומיהו בלא"ה יש מקום לומר דמאן דחייש למיחזי כשיקרא לא משום איסורא הוא. אלא משום דנראה כבטר פכול שנעשה בשקר. וכן משמע מדברי הראשונים ז"ל ויש ללמד בזה. ועי' בטוש"ע חו"מ (ס' מ"ג) ובאחרונים שם. אבל ראיתי להרמ"ה ז"ל ביד רמה (פרק גט פשוט ס' ק"ח) שכתב וז"ל אי"ל רב לספרי' וכן אי"ל ר"ה לספרי' כי קיימיתו בשילה כתובו בשילה אע"ג דמסירי לכו מילי בהינו. וכי קיימיתו בהינו כתובו בהינו. אע"ג דמסירי לכו מילי בשילה. ולא למימרא דכתבי דבהינו הוה מעשה כו'. דהוא ודאי אסור משום מדבר שקר תרחק. ולא עוד אלא שקרוב הדבר שבוזרין אף משום לא תענה וכו' עכ"ל עיי"ש. משמע דס"ל דחששא דמיחזי כשיקרא משום ההוא טעמא הוא אלא דשם אינה אלא חששא בעלמא דמיחזי הכי. אבל בזה בודאי עוזרין. וגם נראה מדבריו דמדבר שקר תרחק לא על דיינים בלבד קאי אלא אכולהו קאי וכדעת הרשב"ן ז"ל. ויש לדחות ואין להאריך בזה יותר. שוב הגיע לידי